

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Kutseõpetaja õppekava

Meriliis Villems

KUTSEÕPETAJATE HINNANGUD ISELOOMUKASVATUSE OLULISUSELE
KUTSEKOO LIS NING OMA ROLLILE SELLES

Bakalaureusetöö

Juhendaja: kutsepedagoogika nooremlektor Liana Roos

Tartu 2022

Kokkuvõte

Kutseõpetajate arusaamad iseloomukasvatuse olulisusele kutsekoolis ja oma rollile selles

Hariduse roll ei ole üksnes faktiteadmiste edasiandmine, vaid koolides tuleb teadlikult tegeleda iseloomukasvatusega, milles oluline osa on õpetajate eeskujul. Eesti kontekstis on senised väärtus- ja iseloomukasvatuse teemadel läbi viidud uurimused keskendunud eeskätt üldharidusele, kuid ei ole teada, kuidas toimub iseloomukasvatus kutseõppeasutuses.

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli selgitada välja kutseõpetajate hinnangud oma rollile iseloomukasvatuses, olulisemad kujundavad iseloomuomadused ning peamised iseloomukasvatuses kasutatavad meetodid kutseõppes. Elektroonilisele küsimustikule vastas 36 kutseõpetajat kolmest Eesti kutsekoolist. Tulemustest selgus, et 86% kutseõpetajatest peavad iseloomukasvatust kutsekoolides oluliseks ning hindavad ka enda eeskuju väga oluliseks. Iseloomukasvatuse rakendamiseks kasutatakse enim arutelu. Kõige rohkem nähakse iseloomukasvatuse rakendamise takistava tegurina kutsekoolis juba väljakujunenud isiksust. Tulemused osutavad, et ka kutsehariduses on vaja teadvustada iseloomukasvatuse olulisust.

Võtmesõnad: Iseloom, iseloomukasvatus, väärtused, kutsekool.

Abstract

Vocational teachers' perceptions of the importance of character education in a vocational school and their role in it

The role of education is not just the transfer of factual knowledge, but schools must consciously deal with character education, in which the teachers play an important role. In the Estonian context, previous research on values and character education has focused primarily on general education, but it's not known how character education takes place in vocational school. The aim of this bachelor's thesis was to find out to how important vocational teachers consider their role in character education, what characteristics do teachers consider important and what methods they use. 36 vocational teachers from three Estonian vocational schools responded to the electronic questionnaire. In this study, 86% of vocational teachers considered character education and their role model to be important. The results show that in vocational education it is necessary to be aware of the importance of character education.

Keywords: character, character education, values, vocational school.

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
Iseloomukasvatuse olemus.....	5
Kool iseloomukasvatajana	7
Õpetajate roll iseloomukasvatuses.....	10
Metoodika	12
Tulemused.....	15
Arutelu	23
Tänuõnad	27
Autorsuse kinnitus	27
Kasutatud kirjandus	28
Lisa 1. Ankeet	
Lisa 2. Kirja näidis	
Lisa 3. Väärtuste kujundamisel kasutatavad meetodid	
Lisa 4. Suuremad takistused iseloomukasvatuse rakendamisel kutsekoolis	

Sissejuhatus

Hariduse valdkonna ühe probleemina on välja toodud, et koolihariduse eesmärgiks peetakse vaid akadeemiliste teadmiste edastamist, mitte tervikliku isiksuse kasvatamist või tingimuste loomist õnnelikuks eluks (Sutrop, 2013). Kui näiteks põhikooli ja gümnaasiumi riiklikud õppekavad seavad eesmärgiks väärtushoiakute ja -hinnangute kujundamist (GRÕK, 2011; PRÕK, 2011), siis Kutseharidusstandardis (2013) ei ole õppe alusväärtusi otseselt sõnastatud. Noorväli jt (2014) sõnul tähtsustatakse kutsehariduse õppekavades eeskätt tööga seotud väärtusi, töö rolli inimese minapildis. Oluliseks peetakse organisatsiooni väärtuste ja eesmärkide omaksvõtmist. Kuid Turba (2010) leidis kutseõppijate väärtusi uurides, et enamus õppimist takistavatest asjaoludest on mõjutatud noorte väärtushinnangutest. Näiteks selgus, et suuresti takistab õppimist laiskus, suundumus materiaalsele heolule ja hedonistlikele väärtustele. Ta tõi välja, et elustiil ja väärtused on oluline osa inimese igapäevaelus ning koolil ja õpetajatel on oluline roll noorte väärtuste kujundamisel kutseõppeasutuses.

Kuna hariduse roll pole üksnes faktiteadmiste edasiandmine, tuleb koolides teadlikult tegeleda väärtuskasvatusega (Sutrop, 2013). Väärtuskasvatus toetab isiksuse arengut nii vaimselt, emotsionaalselt kui ka sotsiaalselt, see on planeeritud tegevus, millega edendatakse kõlblist arengut ja õpetatakse väärtuste üle mõtlema (Schihalejev, 2011).

Üks väärtuskasvatuse viisidest on iseloomukasvatus, mis paneb rõhku selliste hariduslike tingimuste loomisele, mis toetavad vooluslike iseloomujoonte kujunemist ja kinnistumist (Pöder *et al.*, 2009). Iseloomu areng on tugevalt seotud õppimisega, kuna on leitud, et õpilased, kes on intellektuaalselt võimekad, kuid on halva käitumisega, ei ole väga edukad (Zurqoni *et al.*, 2018). Ka koolil on oluline roll noorte väärtuskasvatuses ja iseloomu arendamises. Õpetajad on väärtuskasvatuse võtmeisikud (Pardner & Hirsnik, 2020), nad peavad oma käitumisega peegeldama omadusi, mida nad tahavad näha oma õpilastes ja ühiskonnas (See & Arthur, 2011).

Koolilt eeldatakse positiivsete väärtushoiakute kujundamist ning väärtus- ja iseloomukasvatuse olulisuse teadvustamine on esimene samm (Pöder *et al.*, 2009). Eesti kontekstis on senised väärtus- ja iseloomukasvatuse teemadel läbi viidud uurimused keskendunud eeskätt üldharidusele. Kuivõrd Zurqoni jt (2018) sõnul takistab iseloomukasvatuse rakendamist kutsehariduses puudus sellistest õpetajatest, kel oleks professionaalne võimekus rakendada moraali ja iseloomukasvatust, keskendutakse siinses bakalaureusetöös kutseõpetajate hinnangutele kutseõpetajate enda rollist õpilaste iseloomu kujundamisel.

Töö koosneb neljast osast. Esmalt antakse teoreetiline ülevaade iseloomukasvatuse olemusest ning kooli ja õpetajate rollist iseloomukasvatuse rakendamisel. Seejärel tutvustatakse metoodikat, esitatakse uurimistulemused ja arutletakse nende üle.

Iseloomukasvatuse olemus

McGrath jt (2021) sõnul on iseloom lai mõiste ja psühholoogiaalases kirjanduses esitatakse mitmeid erinevaid definitsioone, alates iseloomust moraali seisukohast, kuni laiema käsitluseni, mis iseloom üldiselt on.

Iseloom väljendab inimese individuaalsust, see on tema psüühiliste joonte isikupärane kogum. Iseloom kujuneb ja väljendub tegutsemises ja suhtlemises, andes endast tunnistust inimesele loomuomastest käitumisviisidest (Kidron, 2001). „Iseloom on indiviidi psühholoogiliste omaduste kogum, mis mõjutab selle inimese võimet ja kalduvust moraalselt toimida“ (Berkowitz, 2009). Selline käsitlus iseloomust tundub kõige selgem, nimelt inimese iseloomuomadused on need, mis panevad inimest õigesti käituma, tegema õiget asja või käituma mitte moraalnormi kohaselt.

Närvisüsteemi põhitüübist ehk temperamendist ja algetelt (võimete eeldused) erinedes pole inimese iseloom sünnipärane, see kujuneb koduse kasvatus, kooli, elutingimuste ning enesearendamise koostoimest. Iseloomu juhtivateks joonteks peetakse tahtomadusi, mis näitavad, kuidas inimene midagi teeb. Tahtomadused on näiteks julgus, visadus, kannatlikkus, enesekindlus, püüdlikkus, kangekaelsus jne (Kidron, 2001).

Iseloomu kujunemisel on mitmeid mõjutegureid. Esimeseks ja kõige suuremaks mõjuteguriks on kodune kasvatus. See, kuidas vanemad last kasvatavad, mõjutab lapse iseloomu kujunemist kõige enam. Mõned mõjukad tegurid on vanemate kiindumus, kasvatus järjekindlus, eeskuju, väärtuste väljendamine, lapse austamine ja avatud arutlemine koos lapsega (Berkowitz, 2009). Paljud perekonna vahetusel eeskujul ning mõjul kujunenud hoiakud ja väärtused, nagu usulised ja poliitilised vaated, on väga püsiva iseloomuga (Krull, 2018). Arengupsühholoogid on välja toonud kaheksa valdkonda, kus lapsevanema poolt antakse oluline signaal lapse käitumisele, mis omakorda kujundab tema iseloomu: sotsiaalne orientatsioon, enesevalitsus, kuulekus, enesehinnang, empaatia, südametunnistus, moraaliarutlus ja altruism (Berkowitz, 2009).

Eakaaslaste mõju algab koolieelses eas, kasvab selgelt lapseea jooksul ja jõuab tippu teismeeas (Berkowitz, 2009). Seega kaaslastega suhtlemine omandab suurima mõju õpilaste

sotsiaalsele arengule murdeas. Kaaslaste mõju sotsiaalsele arengule avaldub vähemasti kolmel viisil: hoiakute ja väärtuste edastamine, sotsiaalsete oskuste praktiseerimine ja emotsionaalne toetus. Nagu näitavad psühholoogilised uurimised, on sõprussidemete kujunemise aluseks huvid, hoiakute ja väärtushinnangute sarnasus (Krull, 2018).

Lisaks perekonnale ja kaaslastele mõjutab laste sotsiaalset arengut vahetu elukeskkond. Tänapäeval suureneb üldise sotsiaalse keskkonna mõju pidevalt ja kohaliku eripära roll laste sotsiaalse teadvuse kujunemisel väheneb. Seda põhjustab üldine globaliseerumine, mille põhilisteks tööriistadeks on massikommunikatsioon: ajakirjandus, raadio, televisioon ja eriti internet (Krull, 2018). Meedia mõjutab kahtlemata eelarvamusi (rassism, seksism, diskrimineerimine vanuse põhjal jne), agressiivsust ja turvatunnet (Berkowitz, 2009).

Väärtuskasvatus toetab isiksuse arengut nii vaimselt, sotsiaalselt kui ka emotsionaalselt. See on planeeritud tegevus, millega edendatakse kõlbelist arengut ja õpetatakse väärtuste üle mõtlema. Iseloomukasvatus on juurutamise, väärtuselituse ja kognitiivse moraliõpetuse kõrval üks väärtuskasvatuse mudeleid, mis omab universaalseid tuumväärtusi, mida õpilastele tuleks õpetada. (Schihalejev, 2011).

Iseloomukasvatust on keeruline üheselt defineerida, kuna iseloomukasvatus võib keskenduda spetsiifilistele teemadele, kui ka moraalile üldisemalt. Iseloomukasvatuse eripäraks on, et toimub pidev ühine refleksioon väärtuste ja nende väljendumise üle koolikogukonnas. Iseloomukasvatuse keskmes on tegutseja ja oluline on, kuidas keskkond, õpetamismeetodid ja hindamisviis ning ka suhtlemisviis aitavad toetada vooresliku inimese kujundamist. Iseloomukasvatuse juures on oluline vastastikune hoolivus. Eesmärgiks on lapse arengut toetava keskkonna loomine (Schihalejev, 2011).

Iseloomukasvatuse teoreetiliseks aluseks võib pidada vooresetikat, mille keskne küsimus on „Milline inimene ma peaksin olema?“. Vooresetika toob välja, et oluline ei ole mitte ainult teha õiget asja, vaid õigesti toimimiseks on vaja omada vajalikke kalduvusi ja emotsioone (Põder *et al.*, 2009). Eesti keele seletav sõnaraamat toob välja voores mõiste järgmiselt: voores on moraalselt heakskiidetav omadus inimeste juures. Voores on näiteks ausus, õiglus, vaprus jne.

Ekspertide jaoks tähendab iseloomukasvatus eeskätt morali ja empaatiavõime arendamist, aga ka eneseregulatsiooni ja arutelu. Vähem tähtsust omistatakse intellektuaalsele arengule, nimelt iseloomu arengu ja varajaste intellektuaalsete võimete arengu seoste. Paljud iseloomukasvatuse programmid keskenduvad vaid koolipõhiste tulemustele nagu

koolikäitumine, kuid iseloomukasvatus on seotud siiski laiema toimimisvaldkonnaga, mitte ainult kooliga (McGrath *et al.*, 2021).

Iseloomukasvatuses peetakse oluliseks eeskuju. Iseloomukasvatuse Ühingu järgi loob iseloomukasvatus keskkonna, kus eeskuju kaudu õpetatakse head iseloomu ja eetilist käitumist ning pööratakse tähelepanu tuumväärtustele nagu ausus, õiglus, vastutustunne ja hoolivus. Õpetatakse austama ennast ja teisi (Põder *et al.*, 2009).

Inimese iseloom väljendab tema individuaalsust, mis kujuneb välja aastatega ja seda mõjutavad mitmed tegurid nagu kodu, eakaaslased, elukeskkond ja meedia. Seega iseloomukasvatuse eesmärgiks on luua lapse arengut toetav keskkond ja võimalused moraali ja empaatiavõime arendamiseks. Samas tuleb tähelepanu pöörata, et ka koolil on võimalused õpilaste iseloomu kasvatada.

Kool iseloomukasvatajana

Kuigi koolil on lapse iseloomu kujundamisel kodusest kasvatuses hilisem mõju, on koolil siiski võimalused lapse iseloomu kasvatamiseks, integreerides iseloomukasvatust koolikultuuri. Lapsed veedavad koolis väga palju aega, seega on koolidel laste moraalsele arengule tugev mõju. Koolid võivad mõjutada lapse arusaama endast ja tema enesehinnangut, sotsiaalseid oskusi, väärtusi, moraaliarutluse küpsust, prosotsiaalseid kalduvusi ja käitumist, samuti teadmisi moraalist ja väärtustest (Berkowitz, 2009).

Laste jaoks tekib koolis palju moraalidilemmasid ja -väljakutseid, kuna neile avaldavad mõju erinevad olukorrad klassiruumis, kus on tugev järelevalve või vahetunnis, kus järelevalve on nõrgem või olukorrad, kus järelevalve üldse puudub. Enamik lapsi on vastuvõtlikumad õpetajate informatsiooni suhtes, kuna kooli keskkonnas on õpilane aktiivsemas õppimismeelolus (Shumaker *et al.*, 2007).

2019. aastal Inglismaal välja töötatud iseloomukasvatuse juhendmaterjali kohaselt on koolidel kohustus arendada laste vaimseid, moraalseid, sotsiaalseid ja kultuurilisi võimeid, et neid paremini eelseisvaks eluks ette valmistada. Koolid, kus on selged käitumisootused ja hästi planeeritud iseloomu ja isiksuse arengu koolitus, aitavad edendada head vaimset heaolu (Character Education, 2019).

Oluline on luua tasakaal õpilaste intellektuaalsete võimete ning käitumise ja iseloomu vahel. On täheldatud, et õpilastel, kes on küll intellektuaalselt võimekad, kuid pole varustatud hea iseloomu või käitumisega, ei ole väga edukad. Seega iseloomu arengu aspekt on tugevalt seotud õppimise protsessiga (Zurqoni *et al.*, 2018). Jeynes (2019) on samuti leidnud, et

iseloomukasvatus on seotud kõrgemate õpitulemustega ning seotud ka kõrgema enesedistsipliiniga, suurema armastuse väljendusega, kaastundega ja terviklikkusega. Kusjuures, iseloomukasvatuse mõju on suurem keskkooli astmes, seejärel põhikoolis ning kõige madalam algkoolis. Nimelt keskkooli õpilaste jaoks on iseloomukasvatusel kumulatiivne mõju, kuna nad on iseloomukasvatusega pikemat aega kokku puutunud.

Iseloomukasvatus keskendub hariduses vooruslike iseloomujoonte kujundamisele ja kinnistamisele (Pöder *et al.*, 2009). Vooglaid (2019) toob samuti välja, et koolis ei ole põhiprotsessiks mitte õppimine ja õpetamine ning riikliku õppekava täitmine, vaid õpilase areng ehk on vaja soodustada eri eas laste arengut. Koolides, kus kool toetab kodu taotlusi ja vastupidi ning suudetakse siduda nii intellektuaalne, emotsionaalne kui ka vaimne pool üheks tervikuks, kujunevad õpilased adekvaatseteks kodanikeks.

Igal koolil on oma kultuur ja traditsioonid, seega iseloomukasvatuses pööratakse tähelepanu koolikultuuri mõjudele iga selle liikmele. Koolikultuuri moodustavad aja jooksul koolis väljakujunenud väärtused, suhtumised ja uskumused, mis kujundavad koolikollektiivi suhteid, juhtimist, koostööd ja õppetegevust. Kool õpetab tuumväärtusi ja kujundab iseloomu läbi traditsioonide. Iseloomukasvatuse keskmes on tegutseja ja oluline on toetada voorusliku inimese kujundamist. Tähelepanu tuleb aga pöörata sellele, kuidas saavad keskkond, suhtlemisviis ja õpetamismeetodid sellele kaasa aidata (Schihalejev, 2011).

Berkowitz (2002) toob välja seitse faktorit, mis iseloomukasvatuse puhul koolis töötavad. Esiteks mängib olulist rolli see, kuidas inimesed last kohtlevad. Kas last koheldakse kodus või koolis heatahtlikult või kiusatakse? Suhted peavad olema austavad ja heatahtlikud. Teiseks mõjutab iseloomukasvatust see, kuidas lapsele olulised inimesed kohtlevad tema juuresolekul teisi. Võtmesõnaks on täiskasvanute eeskujud kodus ja koolikeskkonnas, kuna lapsed jälgivad ja jäljendavad. Kolmas faktor on hea iseloomu ootamine kõikidelt oma liikmetelt ehk koolid peavad nõudma head iseloomu tervelt koolikogukonnalt. Järgmiseks on oluline positiivse iseloomu toetamine, mille eelduseks on hindavate käitumisviiside selgitamine. Räägid kiitusest ja karistusest ehk räägid, mida teed ja teed, mida räägid. Lapsed vajavad ka võimalust hea iseloomu harjutamiseks, vajavad võimalusi oskuste kujundamiseks, nagu konflikti lahendamine, kriitiline mõtlemine ja vaatenurga valimine. Kuuendaks on moraalse mõtlemise võimete arendamiseks võimaluste loomine moraalsete teemade üle vaielda, mõtiskleda ja neid põhjendada. Viimaseks on välja toodud, et „vanemad oleksid aktiivselt ja positiivselt kooli iseloomukasvatuse tegevustesse kaasatud, siis on iseloomukasvatus kõige tõhusam“ (Berkowitz, 2002).

Iseloomukasvatus tähendab, et luuakse iseloomu edendav kool, kus iseloomu peetakse kõige olulisemaks. Et muutuda iseloomu edendavaks kooliks, tähendab töötajaskonna, õpilaste ja lastevanemate kaasatust (Lincona, 2009). Iseloomu edendavaks kooliks saamisel, tuleb tähelepanu pöörata järgnevale: 1) luua kooli mõõdupuu – milliseid eetilisi ja intellektuaalseid väärtusi kooli missioon väljendab; 2) luua iseloomupõhine moto – teha motost koolikultuuri keskne osa; 3) taotleda direktori toetust, et teha iseloomust prioriteet; 4) moodustada juhtrühmad – iseloomu edendavaks kooliks saamine nõuab juhtmeeskonda, mis kavandaks ja hoiaks ülal programmi rakendamist; 5) kujundada teadmiste baas – juhtrühm peab omandama teadmised iseloomukasvatuse kohta, et edendada seda professionaalselt; 6) tutvustada iseloomukasvatust tervele töötajaskonnale; 7) tuleb mõelda: „Millisteks inimesteks me tahame õpilased kasvatada?“ – iseloomukasvatusel on kolm eesmärki: hea iseloomuga inimesed, iseloomu edendavad koolid ja iseloomu edendav ühiskond (Lincona, 2009).

Uuringutest on selgunud, et neljal praktikal on tugev alus iseloomu arengu edendamiseks: õpilaste autonoomia ja mõjukuse toetamine; õpilaste osalus, arutelud ja koostöö; sotsiaalsete oskuste harjutamine; abistav käitumine ja ühiskondlike ülesannete täitmine (Berkowitz, 2002). Oluline vahendav tegur praktikate kohaldamiseks on moraalne õhkkond.

Pardner ja Hirsnik (2020) leidsid, et Eesti üldhariduskoolides on levinud integreeriv eetiline kasvatus, mis sisaldab nii iseloomukasvatuse kui ka ratsionalistliku kasvatus (väärtusselitus ja kognitiivne arenguline moraaliõpetus) tugevaid elemente. Rõhutatakse, et igasugune väärtustamine on nii individuaalne kui ka sotsiaalne nähtus ning kumbagi poolt ei tohiks eirata. Integreerivas väärtuskasvatuses rõhutatakse mõistmisel rajaneva asjatundlikkuse arendamist, kasvatuskoostöökultuuri ja inimloomuse koostöökultuuri suunatust (Schihalejev, 2011).

Kutsehariduse kontekstis on leitud, et oluline on arendada iseloomukasvatust integreerituna õppekavadesse. Kutsekoolid peaksid ette valmistama erinevaid toetavaid tegevusi ja programme, et kõikidel kooliliikmetel tekiks nõu ühesugune käitumismuster iseloomukasvatuse rakendamisel (Zurqoni *et al.*, 2018).

Kokkuvõtvalt võib välja tuua, et koolil on laste iseloomu arendamisel väga oluline roll, kuna lapsed veedavad koolis väga palju aega. Uuringud on välja toonud, et kool peaks tegelema teadlikult iseloomukasvatusega (Schihalejev, 2011), kuna hea iseloomuga inimene lööb suurema tõenäosusega elus paremini läbi (Zurqoni *et al.*, 2018).

Õpetajate roll iseloomukasvatuses

Õpetaja on väärtuskasvatuse võtmeisik. Carr (2007) leiab, et õpetamine näib olevat selline amet, mille professionaalset tõhusust suurendab nende isikuomaduste omamine ja praktiliste mõtteviiside kasutamine, mis ei ole täielikult või üldse taandatavad akadeemilistele teadmistele või tehnilistele oskustele. Head õpetajad peaksid tahtma kasvatada selliseid väärtuseid ja vortuseid, mis soodustavad positiivseid ja produktiivseid suhteid õpilastega (Carr, 2007).

Väärtuskasvatust otseselt toetavad tegevused kuuluvad ratsionalistliku kõlbluskasvatuse alla ja väärtuskasvatust kaudselt toetavad tegevused, näiteks koolikultuuri kujundamine, kuuluvad iseloomukasvatuse alla (Pardner & Hirsnik, 2020). Õpetajad leiavad, et olulisel kohal on kooli ühised väärtused, mis soodustavad ja toetavad õpilaste väärtuste arengut (See & Arthur, 2011). Seega, õpetaja pole väärtuskasvatuses kunagi üksiküritaja, üks eduka väärtuskasvatuse võtmetegureid on see, kui võrd ühtsena koolikollektiiv toimib (Schihalejev, 2011).

Martensi (2013) uuringu tulemustest õpetajatega selgus, olulisemateks väärtusteks pidasid õpetajad lugupidamist enda ja teiste vastu, sõnapidamist ja empaatiat. Iseloomuomadustest kõige olulisemaks pidasid õpetajad ausust, vastutustundlikkust, austust enda ja teiste vastu. Õpetajad kasutavad iseloomuomaduste arendamiseks kõige rohkem arutelusid. Uuringust tuli välja, et õpetajad on näinud iseloomukasvatuse läbiviimisel enamasti head mõju, kuid takistusteks väärtuskasvatuse läbiviimisel on kodu ja kooli puudulik koostöö, ajapuudus ja liiga suured klassikollektiivid.

Võrreldes teiste erialadega sisaldab õpetaja kutse peale eetiliste kaalutluste ka nõuet käituda noortele inimestele eeskujuna (Schihalejev, 2011). Sanderse (2013) toob välja, et paljud õpetajad soovivad olla õpilastele eeskujuks ja õpilastele meeldivad õpetajad, kes näitavad oma isikupära, kuid tegelikult peetakse seda iseenesestmõistetavaks ning piisavalt ei ole tähelepanu pööratud sellele, kas õpetajad on moraalselt head ja tõhusad eeskujud. Seega on oluline, milliseid väärtusi õpetajad hindavad ja milliseid omadusi hindavad õpilased õpetajates. Samas on leitud, et õpetaja eeskujuks olemine koolis on pigem ette planeerimata ja alateadlik. Õpetajad ei tea veel päris hästi, mida eeskujuks olemine täpselt tähendab, miks see on oluline ja kuidas saab olla parem eeskuju (Sanderse, 2013).

Kuigi õpetajad saavad aru oma rollist olla õpilastele eeskujuks, ei näe õpilased tihti seda omadust oma õpetajates (Sanderse, 2013; See & Arthur, 2011). Õpetajad peavad oma käitumisega peegeldama omadusi, mida nad tahavad näha oma õpilastes ja ühiskonnas. Seega

ei piisa sellest, kui õpetajad lihtsalt ütlevad, et nad peavad olema eeskujuks või omama väärtuskasvatuse alast haridust, kui õpilased ei koge õpetajatega suheldes sellist käitumist, mis oleks eeskujuks (See & Arthur, 2011).

Zurqoni jt (2018) toovad takistusena kutsekoolis iseloomukasvatuse rakendamisel välja, et ei ole palju õpetajaid, kellel on professionaalne võimekus rakendada moraali ja iseloomukasvatust. Kooliga teevad iseloomukasvatuse rakendamisel koostööd vähesed lapsevanemad. Samuti tuuakse takistusena välja, et õpilastel on juba väljakujunenud iseloom, mis on seotud koduse taustaga. Lisaks on õpilastel liiga palju akadeemilist survet ning keskenduvad rohkem kognitiivsele õppimisele. Koolidel on raskusi ka pideva iseloomukasvatuse rakendamisega, kuna puuduvad piisavad õppevõimalused ning siinkohal peaks valitsus tulema koolidele appi, et iseloomukasvatuse rakendamine oleks ühtlane.

Üldhariduskoolide õpetajad kasutavad iseloomuomaduste arendamiseks kõige rohkem arutelusid (Martens, 2013). Kui eelnevalt oli juttu, et iseloomu arendamisel on oluline õpetaja eeskuju, siis Chazan (2009) on välja toonud, et õpetaja isiklik elustiil ja väärtused ei ole õpetamistegevusega otseselt seotud ning tema väärtushinnangud ei tohiks segada väärtustamisprotsessi arendamist. Nimelt õpetajal on võimalus korraldada erinevaid tehnilisi õpisisituatsioone õpilaste väärtuste ja iseloomu arendamiseks, näiteks õpetaja saab suunata õpilase iseloomu arengut arvestades tema iseloomu (Chazan, 2009).

Kokkuvõtvalt saab välja tuua, et iseloomukasvatust koolis mõjutab koolikultuur ja kollektiiv tervikuna, kus pööratakse tähelepanu tuumväärtuste arendamisele. Olulist rolli mängib õpetaja eeskuju ja erinevate meetodite kasutamine iseloomu arendamisel. Tähelepanu on pööratud ka kodu ja kooli koostööle, siis on iseloomukasvatus tõhusam (Berkowitz, 2002). Eesti kontekstis on senised väärtus- ja iseloomukasvatuse teemadel läbi viidud uurimused keskendunud eeskätt üldharidusele (Martens, 2013), kuid pole teada, kuidas toimub iseloomukasvatus kutseõppeasutuses ning missugust rolli näevad kutseõpetajad endal õpilaste iseloomukasvatases.

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli selgitada välja kutseõpetajate hinnangud oma rollile iseloomukasvatases, olulisemad kujundavad iseloomuomadused ning peamised iseloomukasvatases kasutatavad meetodid kutseõppes. Püstitati järgmised uurimisküsimused:

- 1) Kuidas hindavad kutseõpetajad enda rolli õpilase iseloomu arendamisel?
- 2) Missuguste iseloomujoonte kujundamist peavad kutseõpetajad oluliseks?
- 3) Milliseid meetodeid kasutavad kutseõpetajad iseloomukasvatuse rakendamiseks kutsekoolis?

Metoodika

Bakalaureusetöö eesmärgi saavutamiseks viidi uurimus läbi kvantitatiivse uurimismeetodiga. Kvantitatiivne uurimismeetod andis statistiliseks töötamiseks sobivaid andmeid ning võimaldas teha üldistusi (Õunapuu, 2014).

Valim

Üldkogumi moodustasid kolme Eesti kutsekooli kutseõpetajad. Kolmes koolis kokku töötab umbes 90 kutseõpetajat. Kolm kutsekooli valiti kasutades mugavusvalimit (Rämmer, 2014). Töö autor lähtus lihtsa kättesaadavuse ja uuritavate koostöövalmiduse põhimõttest, nimelt ühes koolis töötab töö autor ise kutseõpetajana, teises ja kolmandas kutsekoolis töötab mitu autori tuttavat kutseõpetajat. Valimile seatud kriteerium oli, et vastajateks oleksid kutseõpetajad, kuna uurimuse eesmärgiks oli teada saada, kuidas toimub iseloomu kujundamine kutsekoolides.

Uuringu lõpliku valimi moodustas 36 kutseõpetajat 12st eri valdkonnast: põllumajandus (n=3), toitlustus ja teenindus (n=8), üldained (n=3), turism, IT, kaubandus, iluteenindus, juhtimine, tekstiil, tehnika (n=5), autondus (n=4), ehitus (n=2). Üks vastaja ei soovinud täpsustada, millise valdkonna kutseõpetaja ta on. Vastajate hulgas oli 26 (72,2%) naist ja 10 (27,8%) meest.

Kõige rohkem oli vastajate seas kutseõpetajaid vanuses 35-44 aastat (22,2% vastanutest) ja vanuses 55-65 aastat (22,2% vastanutest). 11,1% vastajatest olid kutsekoolis töötanud üle 30 aasta, 44,4% vastajatest olid kutsekoolis töötanud 1-10 aastat.

Tabel 1. Valimi vanuse kirjeldus

Vanus	Kutseõpetajate arv	Kutseõpetajate %
Alla 25. aasta	2	5,6%
25 – 34	7	19,4%
35 – 44	8	22,2%
45 – 54	7	19,4%
55 – 64	8	22,2%
Üle 65. aasta	4	11,1%

Tööstaaži alusel oli kõige rohkem vastajaid kutseõpetajate seas, kes on töötanud 1-10 aastat (44,4%). Kõige vähem vastanuid oli töötanud alla 1. aasta (8,3%).

Tabel 2. Valimi tööstaaži kirjeldus

Tööstaaž	Kutseõpetajate arv	Kutseõpetajate %
Alla 1. aasta	3	8,3%
1 – 10	16	44,4%
11 – 20	8	22,2%
21 – 30	5	13,9%
Üle 30. aasta	4	11,1%

Mõõtevahend

Andmeid koguti küsimustikuga, mis loodi Google Forms keskkonnas. Küsimustiku koostamise aluseks võeti Martens (2013) uuringus kasutatud küsimusi, mida kohandati vastavalt enda uurimisküsimustele. Küsimuste sobivuse ja sõnastuse vaatas üle bakalaureusetöö juhendaja ning andis soovitusi küsimuste lisamiseks või sõnastuse parandamiseks. Näiteks juhendaja soovitas lisada väärtuste kohta avatud küsimuse, kuidas kutseõpetajad väärtusi õpilastes kujundavad.

Tegemist oli struktureeritud küsimustikuga, mis koosnes neljast osast ja kokku 12 küsimusest: esimene osa koosnes taustaküsimustest (4 küsimust), teine osa puudutas küsimusi selle kohta, kuidas hindavad kutseõpetajad enda rolli õpilaste iseloomu kujundamisel (küsimused 1-4, näiteks kui oluliseks peavad kutseõpetajad enda eeskuju õpilase iseloomu kujundamisel), kolmandas osas küsiti, missuguste iseloomujoonte kujundamist peavad kutseõpetajad oluliseks (küsimused 5-9, näiteks oluliseks peetakse erinevate väärtuste kujundamist), kaheksas küsimus oli avatud küsimus, kuidas kutseõpetajad erinevaid väärtusi õpilastes kujundavad. Viimases, neljandas osas, taheti teada, milliseid meetodeid kasutavad kutseõpetajad iseloomukasvatuse rakendamiseks kutsekoolis (küsimused 10-12, näiteks milliseid meetodeid kutseõpetajad kasutavad õpilaste motivatsiooni tõstmiseks hästi õppida ja käituda). Neljanda osa viimane küsimus oli avatud küsimus: millised on kõige suuremad takistused iseloomukasvatuse rakendamisel kutsekoolis. Küsimustik on esitatud lisa 1.

Protseduur

Uuring toimus jaanuarist märtsini 2022. aastal. Küsitlusele vastamine toimus elektroonselt. Koolidesse saadeti laiali infokirjad (lisa 2) uuringus osalemiseks, milles bakalaureusetöö autor küsis koolide poolset nõusolekut uuringu läbiviimiseks. Koolide kontaktid olid leitavad koolide veebilehekülgedelt. Veebruaris saadeti korduskutse uuringus osalemiseks.

Küsimustikule vastamine oli anonüümne ja vabatahtlik ning saadud andmeid kasutati üksnes üldistatud kujul bakalaureusetöö koostamisel ja kaitsmisel. Sellest informeeriti vastajaid koolidesse saadetud e-kirjas (vt lisa 2) ja ankeedi sissejuhatuses (vt lisa 1).

Enne andmeanalüüsi juurde asumist korrastati andmestikku andmetöötlusprogrammis MS Excel, kus kodeeriti andmed arvulisteks väärtusteks. Korrastatud andmete analüüsimiseks kasutati andmetöötlusprogrammi IBM SPSS Statistics. Kogutud andmeid analüüsiti kombineeritud andmeanalüüsi meetodiga. Arvandmete analüüsimiseks kasutati kirjeldavat statistikat, toodi välja hinnangute aritmeetiline keskmine ja protsendid, mis on paremini mõistetavad (Rootalu, 2014). Andmete kirjeldamise viisiks kasutati ka sagedusjaotust ja moodi. Gruppide võrdlemiseks viidi läbi Mann-Whitney U-testi, kuna võrreldi kahe grupi hinnanguid. Võrdlusanalüüsi grupi sees erinevuste leidmiseks viidi läbi Wilcoxon'i testiga.

Taustaküsimuste osas, kus oli võimalik vastused valida kahe variandi vahel, näiteks „Teie sugu“, kodeeriti vastused järgnevalt: „mees“ – 1 ja „naine“ – 2. Küsimus vanuse kohta kodeeriti järgnevalt: „alla 25 aasta“ – 1, „25- 34“ – 2, „35 – 44“ – 3, „45 – 54“ – 4, „55 – 65“ – 5 ning „üle 65 aasta“ – 6. Tööstaaž kutseõpetajana kodeeriti vastavalt: „ alla 1 aasta“ – 1, „1-10“ – 2, „11-20“ – 3, „21-30“ – 4, „üle 30 aasta“ – 5.

Õpetajatel paluti ankeedis iseloomu kujundamisega seotud küsimustele panna hinnang: „väga oluline“, „oluline“, „ebaoluline“ või „ei oska öelda“. Andmetöötles omistati igale hinnangule punktide arv, kus hinnang „väga oluline“ sai 3 punkti, „oluline“ 2 punkti, „ebaoluline“ 1 punkti. Vastusevariandile „ei oska öelda“ punkte ei omistatud.

Õpetajatel paluti märkida loetelust meetodeid, mida nad kasutavad iseloomu kujundamiseks ning õpilaste motiveerimiseks. Antud küsimustel arvutati vastuste keskmised ja saadi protsendid.

Õpetajatel paluti ankeedil panna tähtsuse järjekorda iseloomu mõjutavad tegurid, kus 1 tähendas kõige tähtsamat tegurit ja 4 kõige vähem tähtsat tegurit. Vastavalt sellele omistati andmetöötles käigus igale tegurile punktide arv, kus kõige olulisem tegur sai 1 punkti, teine tegur sai 2 punkti, kolmas tegur sai 3 punkti ja viimane tegur sai 4 punkti.

Kuidas õpetajad erinevaid väärtusi õpilastes kujundavad ja iseloomukasvatuse takistustest kutsekoolis paluti õpetajatel kirjutada vabas vormis. Need küsimused kodeeriti lahti QCAmapi andmetöötlusprogrammis ja vastuseid analüüsiti kvalitatiivse sisuanalüüsiga (lisa 3, lisa 4). Saadud avatud vastustele loodi sõnalised koodid. Esimese avatud küsimuse juures tuli töö autoril 13 koodi, mis koondati 4 kategooriasse. Teise uurimisküsimuse juures tuli 24 koodi, mis koondati 6 kategooriasse.

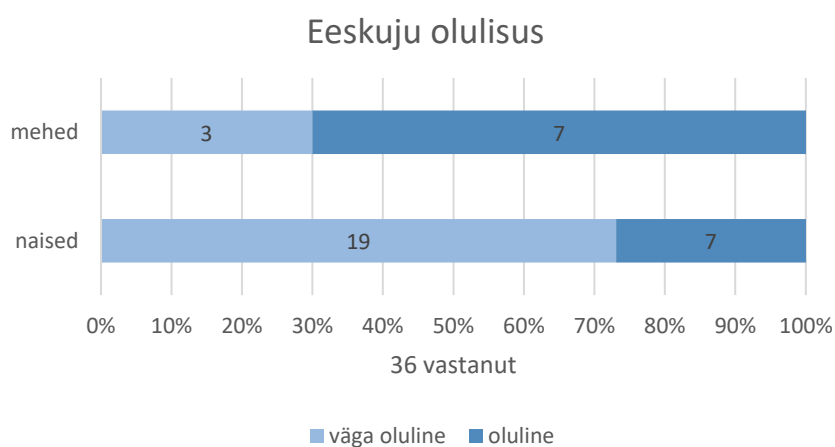
Järgnevalt tuuakse uurimisküsimuste kaupa välja kui oluliseks hindavad kutseõpetajad enda rolli õpilaste iseloomu kujundamisel, missuguste iseloomujoonte kujundamist peavad nad oluliseks ja missuguseid meetodeid õpilaste iseloomuomaduste kujundamisel kasutavad.

Tulemused

Kutseõpetajate hinnangud enda rollile õpilaste iseloomu kujundamisel

Saamaks teada, kuidas hindavad kutseõpetajad enda rolli õpilaste iseloomu kujundamisel, paluti uuringus osalenud kutseõpetajatel vastata küsimusele „Kas peate iseloomu kujundamist kutsekoolis oluliseks?“. Küsimustikule vastanud kutseõpetajatest 86,1% (n=31) pidas iseloomu kujundamist kutsekoolis oluliseks, 8,3% (n=3) vastanutest ei osanud seda öelda ja 5,6% (n=2) leidis, et iseloomu kujundamine kutsekoolis ei ole oluline. Kui vaadata vastanuid tööstaaži järgi, siis lühema tööstaažiga, kuni 10 aastat töötanud kutseõpetajad, kes moodustasid 52,7% vastanutest, leidis 8,3%, et iseloomu kujundamine ei ole oluline või ei osanud sellele vastata. Samas pika tööstaažiga kutseõpetajatest, kes on töötanud üle 20. aasta ja keda oli vastanute seas 9, pidas 88,8% iseloomukasvatust kutsekoolis oluliseks.

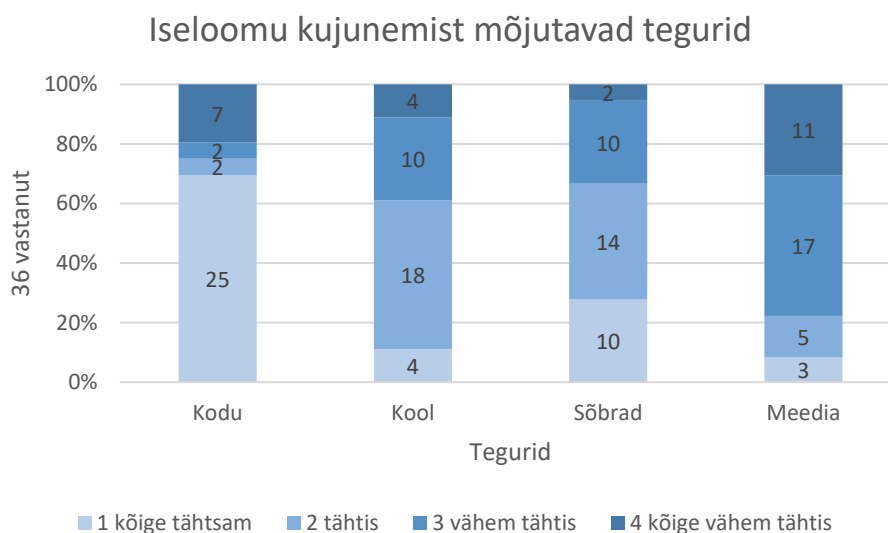
Küsimusele „Kui oluliseks peate enda eeskuju õpilase iseloomu kujundamisel?“, pidas 61,1% (n=22) õpetajatest enda eeskuju väga oluliseks ja 38,9% (n=14) pidas enda eeskuju iseloomu kujundamisel oluliseks. Mann-Whitney U testiga tuli välja statistiline erinevus meesõpetajate ja naiseõpetajate vastustes (U=74, p=0,019). Nimelt meesõpetajad ei pea enda eeskuju väga oluliseks. Kümnest meesõpetajast 70% (n=7) hindas enda eeskuju oluliseks ja 30% (n=3) hindas väga oluliseks. Naisõpetajatest hindas aga enda eeskuju väga oluliseks 73,1% (n=19) vastanutest.

Joonis 1. Kui oluliseks peetakse enda eeskuju õpilaste iseloomu kujundamisel.

Küsimusele „Kui oluliseks peate kooli koostööd koduga iseloomu kujundamisel?“, vastas 80,5% (n=29) kutseõpetajatest, et peavad koostööd kas oluliseks või väga oluliseks, 8,3% (n=3) vastanutest pidas koostööd koduga ebaoluliseks. Neli vastanut ehk 11,1% ei osanud sellele küsimusele vastata. Analüüsil Mann-Whitney U testiga ei olnud statistilist erinevust meesõpetajate ja naisõpetajate vastuses (U=100, p=0,233). Samuti ei tulnud erinevust välja lühikese tööstaažiga kutseõpetajate ja pikema tööstaažiga kutseõpetajate vahel (U=13,50, p=0,656).

Esimese uurimisküsimuse viimases küsimuses paluti järjestada tegurid, mis mõjutavad õpilase iseloomu kujunemist. Omistatud väärtus 1 tähendas kõige tähtsamat tegurit, 4 tähendas kõige vähem tähtsat tegurit. Hinnangute võrdlemisel tuli välja, et kõige kõrgemalt hinnatud tegurit – kodu, on hinnatud teistest teguritest statistiliselt kõrgemalt. Kõige madalamalt hinnati võrreldes koduga meediat (Z=-3,717, p=<0,001). Nimelt 69,4% (n=25) vastanutest leidis, et kodu on kõige tähtsam iseloomu kujundav tegur, 50% (n=18) vastanutes pidas kooli olulisuselt tähtsaks, vaid 11,1% (n=4) vastanut leidis, et kool on siiski kõige tähtsam tegur õpilase iseloomu kujunemisel. 66,7% (n=24) vastanutest pidas sõpru kas kõige tähtsamaks või tähtsaks iseloomu kujunemisel. Meediale ei omistatud väga suurt tähtsust iseloomu kujunemisel, nimelt 77,8% (n=28) vastanutest leidis, et meedia on vähem või kõige vähem tähtis tegur.

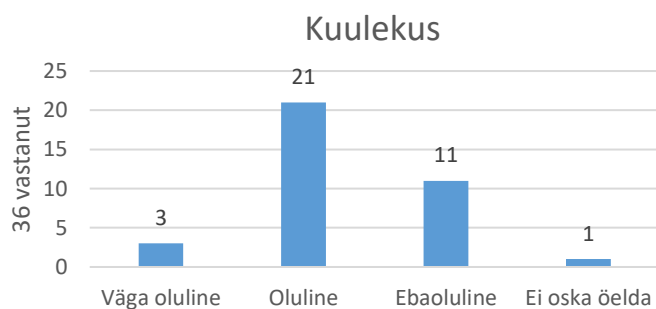
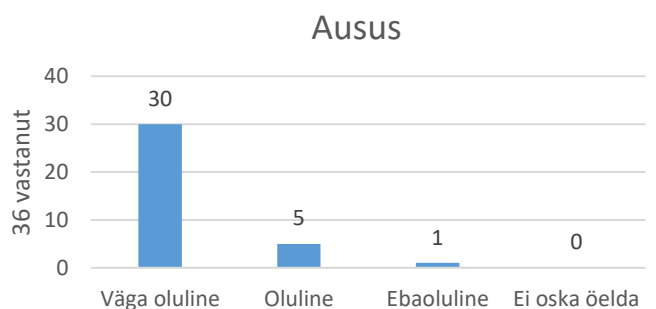
Joonis 2. Tegurid, mis mõjutavad õpilase iseloomu kujunemist.

Kokkuvõtvalt saab välja tuua, et kutseõpetajad hindavad iseloomukasvatust kutsekoolis oluliseks ning peavad enda eeskuju iseloomu kujundamisel väga oluliseks. Kodu peetakse kõige tähtsamaks iseloomu kujundavaks teguriks, kool on tähtsuse järjekorras kolmas.

Iseloomujooned, mille kujundamist peavad kutseõpetajad oluliseks

Vastus teisele uurimisküsimusele saadi viie küsimuse abil, küsimused 5-9 (vt lisa 1).

Kõigepealt sooviti teada, kui oluliseks peavad kutseõpetajad järgmiste iseloomuomaduste kujundamist: ausus, viisakus, abivalmidus, sallivus, töökus, julgus, austus teiste vastu, vastutustundlikkus, püsivus, kuulekus, õiglus, hoolivus, lahkus, koostöö oskus, algatusvõime, paindlikkus, visadus, eneseaustus, kannatlikkus, sihikindlus. Väga oluliseks peeti vastutustundlikkust (86,1%), ausust (83,3%), austust teiste vastu (72,2%), koostööoskust (66,6%), eneseaustust (66,6%), viisakust (63,9%). Oluliseks peeti aga julgust, püsivust, lahkust, kuulekust, visadust, kannatlikkust, sihikindlust ja paindlikkust. Kui 83,3% vastanutest pidas näiteks ausust väga oluliseks iseloomujooneks, siis kuulekuse puhul jagunevad arvamused neljaks (Joonis 3). Kõigest 3 vastajat pidas kuulekust väga oluliseks, 21 vastajat oluliseks, 11 vastajat ebaoluliseks ning üks vastaja ei osanud öelda.

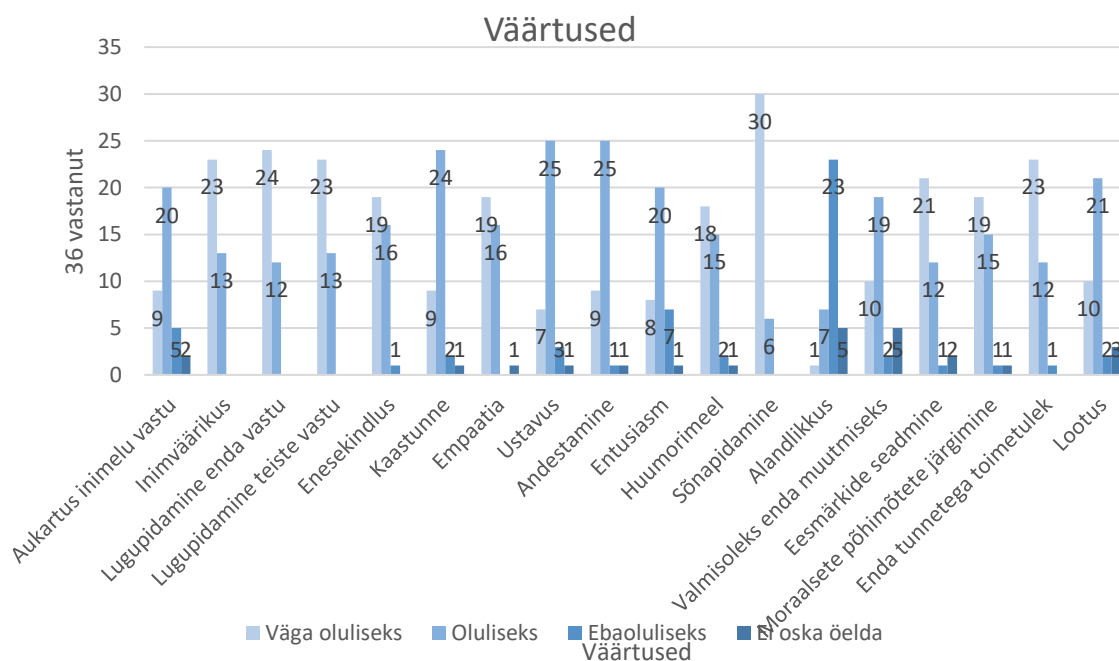

Joonis 3. Iseloomujoonte ausus ja kuulekus võrdlus.

Mann-Whitney U testiga otsiti statistilist erinevust meesõpetajate ja naisõpetajate vastustes. Statistiline erinevus tuli välja abivalmiduse ($U=66,50$, $p=0,010$), sallivuse ($U=63$, $p=0,006$) ja eneseaustuse ($U=67,50$, $p=0,007$) puhul, kus meesõpetajad ei hinnanud nimetatud iseloomujooni sama oluliseks kui naisõpetajad. Meesõpetajad pidasid pigem oluliseks julgust ja töökust.

Järgmisena tuli kutseõpetajatel vastata küsimusele „Kui oluliseks peate järgmiste sotsiaalsete oskuste arendamist iseloomu kujunemisel?“. Suhteid eakaaslastega hindas väga oluliseks 69,4% ($n=25$) ja oluliseks 27,7% ($n=10$) vastanud kutseõpetajatest, akadeemilisi oskusi pidas väga oluliseks 22,2% ($n=8$), oluliseks 66,6% ($n=24$) ja ebaoluliseks 11,1% ($n=4$) vastanutest, enesejuhtimist hindas väga oluliseks 63,9% ($n=23$) ja oluliseks 36,1% ($n=13$) vastanutest, kehtestamisoskust hinnati pigem oluliseks – 66,6% ($n=24$), kuuletumist hindas oluliseks 55,5% ($n=20$) ja ebaoluliseks 33,3% ($n=12$) kutseõpetajat.

Kutseõpetajatel paluti vastata küsimusele: „Kui oluliseks peate järgmiste väärtuste kujundamist?“ (Joonis 5). Tulemustest selgus, et sõnapidamist peetakse väga oluliseks väärtuseks, mida soovitakse kujundada (83,3%, $n=30$, vastanutest). Üle poolte vastanutest pidas väga oluliseks ka inimväärikust, lugupidamist enda ja teiste vastu, eesmärkide seadmist, enda tunnetega toimetulemist ja moraalsete põhimõtete järgimist. Selgelt eristus alandlikkus, mida 63,9% ($n=23$) vastanutest pidas ebaoluliseks väärtuseks ja 13,8% ($n=5$) vastajat ei osanud hinnata selle väärtuse olulisust.

Joonis 4. Kui oluliseks peate järgmiste väärtuste kujundamist.

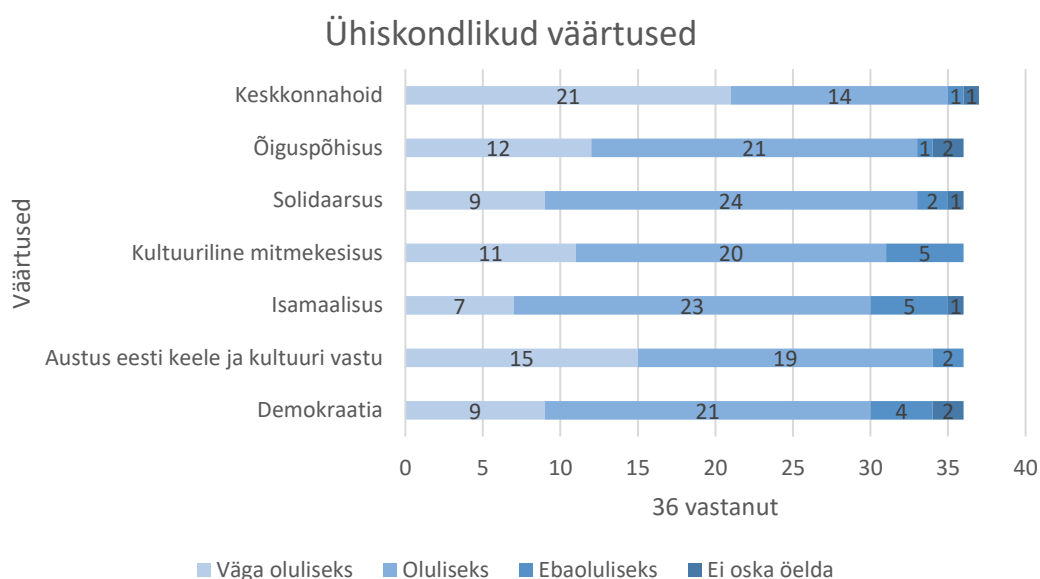
Avatud küsimusena paluti kutseõpetajatel vastata, kuidas nad õpetajana eelnevalt nimetatud väärtusi õpilastes kujundavad. Andmeanalüüsi (vt lisa 4) käigus kujunes neli kategooriat: eeskuju, õpetaja teadlikud tegevused, õppemeetodid, ei tee midagi. Eeskuju toodi välja kõige rohkem - 21 korda, näiteks üks õpetajatest kirjutas järgmiselt:

Õpetajana olen eelkõige ise eeskujuks, samas aktsepteerin ka endast teisiti mõtlevate hoiakuid. Austan ennast ja teisi ja püüan olla alati hea eeskuju.

Õpetajate teadlike tegevustena toodi välja eesmärkide seadmine, suhtlemine, toetamine, sobiva keskkonna loomine, tagasiside andmine, hea suhtumine õpilastesse. Õppemeetoditena toodi välja läbi õppetöö, rollimängud, harjutamine, rühmatöö, arutelud, eneseanalüüs.

Üks tehnika valdkonna kutseõpetaja vastas ka, et ei tee õpilastes väärtuste kujundamiseks spetsiaalselt mitte midagi.

Teise uurimisküsimuse viimase küsimusena paluti kutseõpetajatel vastata, kui oluliseks nad peavad õpilastes ühiskondlike väärtuste kujundamist, nagu demokraatia, austus eesti keele ja kultuuri vastu, isamaalisus, kultuuriline mitmekesisus, solidaarsus, õiguspõhisus ja keskkonnahoid (Joonis 5). Üle poole vastanutest pidas väga oluliseks väärtuseks keskkonnahoidu, mida õpilastes kujundada. Kuid kõiki nimetatud väärtusi peeti pigem väga oluliseks ja oluliseks.

Joonis 5. Kui oluliseks peate õpilastes järgmiste ühiskondlike väärtuste kujundamist.

Kokkuvõtvalt teise uurimisküsimuse tulemustest selgus, et kutseõpetajad peavad väga oluliseks iseloomujooni nagu vastutustundlikkus, ausus, austust teiste vastu, koostööoskus, eneseausus ja viisakus. Iseloomu kujunemisel hinnati väga oluliseks arendada sotsiaalseid oskusi nagu suhted eakaaslastega ja enesejuhtimist. Väga oluliseks väärtuseks peavad kutseõpetajad sõnapidamist, samuti üle poolte kutseõpetajatest peab väga oluliseks väärtuseks lugupidamist enda ja teiste vastu, eesmärkide seadmist, inimväärikust ja moraalsete põhimõtete järgimist. Ühiskondlike väärtuste kujundamisel hinnati keskkonnahoidu kõige olulisemaks väärtuseks, mida õpilastes kujundada.

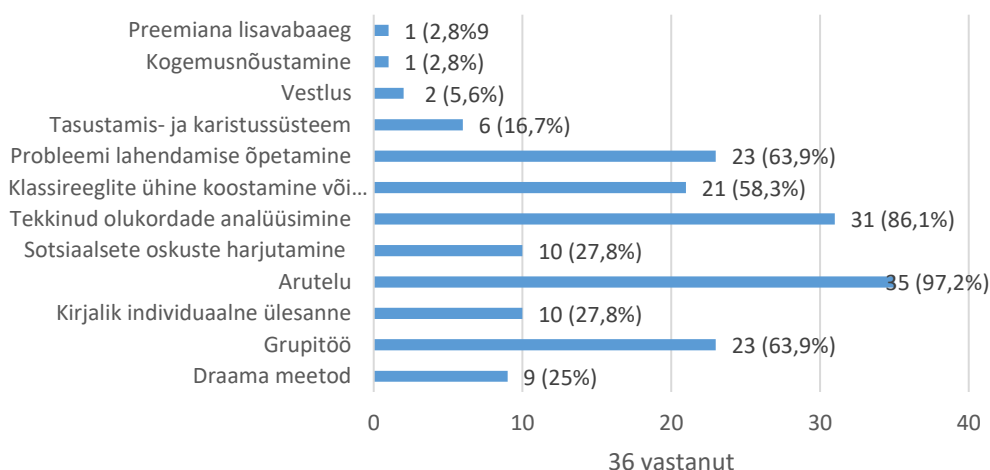
Kutseõpetajate poolt kasutatavad meetodid iseloomukasvatuse rakendamisel

kutsekoolis

Kolmandale uurimisküsimusele (Milliseid meetodeid kasutavad kutseõpetajad iseloomukasvatuse rakendamiseks kutsekoolis?) saadi vastused küsimustega 10-12 (vt lisa 1). Kõigepealt sooviti teada, milliseid meetodeid õpetajad kasutavad, kui õpilastel tekib probleeme mõne olulise iseloomujoone kujundamisel, näiteks sõbralikkus, ausus, hoolivus, töökus jne.

97,2% (n=35) kutseõpetajat vastas, et kasutavad iseloomukasvatuse rakendamisel arutelu, 86,1% (n=31) vastanutest kasutab ka tekkinud olukordade analüüsimist. Üle poolte vastanutest kasutab veel probleemi lahendamise õpetamist, grupitööd ja klassireeglite ühist koostamist või täiendamist.

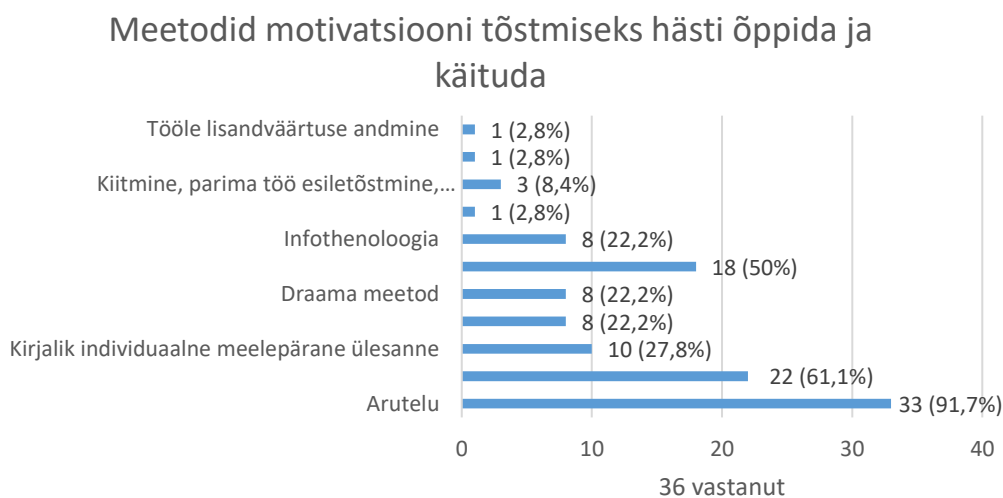
Meetodid iseloomujoonte kujundamisel

Joonis 6. Meetodid, mida kutseõpetajad kasutavad iseloomujoonte kujundamisel.

Lisavariandina oli välja toodud ka kogemusnõustamine ja praktilise ülesande edukal läbimisel lisa vabaaja andmine, mis ka edaspidi motiveerib õpilast tööülesannete täitmisel korrektne olema.

Teiseks sooviti teada, missuguseid meetodeid kasutavad kutseõpetajad õpilaste motivatsiooni tõstmiseks hästi õppida ja käituda. Kõige rohkem kasutavad kutseõpetajad motivatsiooni tõstmiseks arutelu, nimelt 91,7% (n=33) õpetajat vastas, et kasutavad arutelu. Teiseks toodi välja gruppitöö – 61,1% (n=22) vastanutest ja kolmandaks avastusõpet – 50% (n=18) vastanutest.

Joonis 7. Meetodid, mida kutseõpetajad kasutavad motivatsiooni tõstmiseks hästi õppida ja käituda.

Kutseõpetajad lisaks küsimustikus loetletule töid veel välja, et kasutavad õpilaste motiveerimiseks kiitmist ja parimate tulemuste esiletõstmist, ootamatuid üllatusi ja boonuseid, näiteks parima töö premeerimine. Üks vastanu leidis ka, et õpilast motiveerib, kui etteantud ülesande läbimisel pakkuda lisandväärtus oma tööle ning tõi näite, et mõne õpilase puhul praktilise töö läbimiseks motiveerib teadmine, et loodavast asjast on talle ka edaspidi kasu.

Viimases küsimuses paluti kutseõpetajatel kirjutada, mis on nende arvates kõige suuremad takistused iseloomukasvatuse rakendamisel kutsekoolis. Andmeanalüüsi tulemusena kujunes neli kategooriat: koolikeskkonnast tulenevad takistused, õppijatega seotud tegurid, välised tegurid ja väljakujunenud isiksus.

Koolikeskkonnast tulenevad takistused

Uuringus osalejad tõid takistustena iseloomukasvatuse rakendamisel kutsekoolis välja, et õpperühmad on liiga suured. Õpetaja 2:

Kohati liiga suured rühmad/liidetud õppegrupid.

Õpetajatel on sellest tulenevalt ka suur koormus ning pole võimalik spetsiaalselt iseloomukasvatusega tegeleda. Takistava asjaoluna toodi välja ajaline ressurs, mistõttu ei ole võimalik ajapuuduse tõttu tegeleda iseloomukasvatuse rakendamiseks erinevate meetoditega. Veel toodi välja, et õpilastel on palju erinevaid õpetajaid, kes ilmselt on ka erinevate väärtushinnangutega ning koolikeskkonnas toimuvad pidevad muutused, mis ei lase keskenduda iseloomukasvatusele.

Õppijatega seotud tegurid

Iseloomukasvatuse rakendamist takistavad ka erinevad õppijatega seotud tegurid, täpsemalt nimetati küsimustikus, et õpilased eiravad kehtivaid kokkuleppeid, neil on eelnevalt põhikoolis väljakujunenud halvad harjumused ning isiklikud probleemid, mis ei lase keskenduda õppimisele. Paaril korral nimetati õpilaste vähest huvi kooli vastu, teismelise east tulenevaid iseärasusi, õpilastel on negatiivne mõtlemine ja nad on kinnised. Õpetaja 3:

Õpilaste ealised iseärasused, isiklikud probleemid, mis tuuakse koolitundi.

Korduvalt toodi välja motivatsiooni puudumist ning ühel korral nimetati ka, et erialavalik on tehtud vanemate poolt. Kutseõpetajate poolt toodi takistusena välja veel ebahühtlane kontingent ja see, kui peab tegelema teiste arvelt üksiku „raske“ õpilasega.

Välised tegurid

Korduvalt nimetati iseloomukasvatuse rakendamise takistavaks teguriks koduse toetuse puudumist ning sõprade halba mõju. Kolmel korral toodi välja ka nutiseadmetest ja sotsiaalmeediast tulenevad asjaolud, nimelt õpilastel puudub reaalsustaju ning elavad justkui teises maailmas. Õpetaja 4:

Õppijate sukeldumine nutiseadmetesse ja reaalse maailma (ja seal kehtivate kokkulepete jm) eiramine

Väljakujunenud isiksus

Enamus vastanutest tõi välja iseloomukasvatuse rakendamist takistavaks asjaoluks juba väljakujunenud isiksuse, nimelt õpilastele on kodust kaasa saadud väärtushinnangud või oma vanuse tõttu on neil endal välja kujunenud tõekspidamised. Õpetaja 5 ja õpetaja 6:

Senised tõekspidamised on eelnevalt juba välja kujunenud.

Õpilane on juba piisavalt vana ning tuleb oma eelneva pagasiga, seega uute harjumuste ja hoiakute kujundamine on raske ja vahel lausa võimatu.

Üks küsimustikule vastaja ei osanud välja tuua ühtegi iseloomukasvatuse rakendamist takistavat asjaolu. Ning üks sotsiaalinete kutseõpetaja, kelle tööstaaž on alla 1. aasta leidis järgmist:

See, et kui peate iseloomu alla silmas isiksust, siis isiksus on üsna püsiv psühholoogia konstrukt. Seega on väga raske päriselt isiksust muuta, saab vaid toetada toimetulekuviise, arendada suhtlusoskusi, õpioskusi, esinemisoskust jms. Tagasisideks teie uurimuses kohta: Kui teie teema on siiski õppija isiksuse juhtimine, siis soovitan võtta kaasjuhendajaks psühholoogiateadlase. Praegusel hetkel ma ei näe, et eelmised omadused kuuluksid ühtegi isiksusetooriasse. Pigem on tegu mingite oskustega, mille kohta uurite.

Kolmanda uurimusküsimuse tulemustest selgus, et kõige enam kasutatakse iseloomukasvatuse rakendamisel ja õpilaste motivatsiooni tõstmisel meetoditest arutelu. Takistustena iseloomukasvatuse rakendamisel kutsekoolis nimetati kõige enam juba väljakujunenud isiksust, kelle iseloomu on raske kujundada.

Arutelu

Bakalaureusetöö raames läbiviidud uuringu eesmärgiks seati välja selgitada kutseõpetajate hinnangud oma rollile iseloomukasvatuses, olulisemad kujundatavad iseloomuomadused ning peamised iseloomukasvatuses kasutatavad meetodid kutseõppes.

Vastusena esimesele uurimisküsimusele selgus, et suur osa küsimustikule vastanud kutseõpetajatest pidas iseloomu kujundamist kutsekoolis oluliseks ja just pika tööstaažiga kutseõpetajatest, kes on töötanud üle 20. aasta omistasid iseloomukasvatusele suuremat olulisust. Martens (2013) läbiviidud uuringust üldhariduskoolides tuli samuti välja, et ankeedile vastanud õpetajatest pidas 85% enda eeskuju õpilase iseloomu arendamisel kas oluliseks või väga oluliseks.

Õpetajad on väärtuskasvatuse võtmeisikud (Pardner & Hirsnik, 2020), nad peavad oma käitumisega peegeldama omadusi, mida nad tahavad näha oma õpilastes ja ühiskonnas (See & Arthur, 2011), seega oli oluline läbiviidud uuringu käigus teada saada, kuidas kutseõpetajad hindavad enda eeskuju õpilaste iseloomu kujundamisel. Uuringutulemustest selgus, et kutseõpetajad hindasid enda eeskuju iseloomu kujundamisel kas väga oluliseks või oluliseks. Oluliseks peeti ka kodu ja kooli koostööd. Nimelt koolides, kus kool toetab kodu taotlusi ja vastupidi ning suudetakse siduda nii intellektuaalne, emotsionaalne kui ka vaimne

pool üheks tervikuks, kujunevad õpilased adekvaatseteks kodanikeks (Vooglaid, 2019). Ka Martensi (2013) läbiviidud uuringust selgus, et enamik üldhariduskoolide õpetajatest pidas kooli ja kodu koostööd õpilase iseloomu arendamisel kas oluliseks või väga oluliseks.

Õpilase iseloomu kujunemisel pidasid uuringus osalenud kutseõpetajad kõige tähtsamaks teguriks just kodu, teiseks peeti sõpru, kolmandaks kooli ja viimaseks meediat. Korduvalt nimetati iseloomukasvatuse rakendamise takistavaks teguriks koduse toetuse puudumist ning sõprade halba mõju. Martens (2013) jõudis oma uuringus järelduseni, et on loogiline, et erinevused kodu ja kooli iseloomu kujundamisel võivad kujuneda takistuseks iseloomu- ja väärtuskasvatuse läbiviimisel koolis. Nimelt ka Martens läbiviidud uuringus märgiti iseloomu kujundatavatest teguritest kõige olulisemaks kodu roll ja kool asetati kolmandale kohale.

Bakalaureusetööst selgus, et kutseõpetajad peavad iseloomukasvatust oluliseks, näevad endas eeskuju, kuid ei omistada koolile väga olulist rolli iseloomu kujundamisel. Tulemused osutavad, et õpetajad ei mõista kooli rolli olulisust iseloomukasvatuses ning vaja oleks ka koolides selgitada iseloomukasvatuse olemust ja olulisust. Zurqoni jt (2018) on takistusena iseloomukasvatuse rakendamisel välja toonud, et ei ole palju kutseõpetajaid, kellel on professionaalne võimekus rakendada moraali ja iseloomukasvatust. Seega leiab töö autor, et kutsekoolid peaksid teadlikult tegelema iseloomukasvatusega, kõigepealt pakkudes õpetajatele iseloomukasvatusega seotud koolitusi ning seejärel integreerides iseloomukasvatust õppekavadesse. Kutsekoolide kontekstis on soovitusena välja toodud, et koolid peaksid ette valmistama erinevaid toetavaid tegevusi ja programme, et kõikidel kooliliikmetel tekiks nõ ühesugune käitumismuster iseloomukasvatuse rakendamisel (Zurqoni *et al.*, 2018).

Bakalaureusetöö teise uurimisküsimuse – missuguste iseloomujoonte kujundamist peavad kutseõpetajad oluliseks, tuli välja, et väga oluliseks peeti vastutustundlikkust, ausust, austust teiste vastu, koostööoskust, viisakust. Väärtuste kujundamisel peeti väga oluliseks sõnapidamist. Vähem oluliseks peeti iseloomuomadustest kuulekust ja julgust ning väärtustest alandlikkust ja ustavust. Uuringu tulemus langeb kokku Martens (2013) läbiviidud uuringuga, kus tuli samuti välja, et üks olulisemaid kujundatavaid iseloomuomadusi on ausus, austust enda ja teiste vastu. Uuringus osalenud õpetajad pidasid olulisemateks väärtusteks lugupidamist enda ja teiste vastu, sõnapidamist ja empaatiat.

Kutseõpetajatel paluti kirjutada, kuidas nad nimetatud väärtusi õpilastes kujundavad. Kõige rohkem toodi välja isiklikku eeskuju. Aga kasutatakse ka erinevaid meetodeid, nagu näiteks arutelud ja grupitööd. Peeti ka oluliseks head suhtumist õpilastesse ning sobiva

keskkonna loomist. Ka eelnevatest uuringutest on välja tulnud, et arutelud on parim viis väärtuste kujundamiseks ning on mõjutanud õpilasi positiivselt (Martens, 2013).

Uuringu raames sooviti veel teada, kui oluliseks kutseõpetajad peavad järgmiste ühiskondlike väärtuste kujundamist: demokraatia, austus eesti keele ja kultuuri vastu, isamaalisus, kultuuriline mitmekesisus, solidaarsus, õiguspõhisus ja keskkonnahoid. Üle poole vastanutest pidas väga oluliseks ühiskondlikuks väärtuseks keskkonnahoidu, kuid kõiki nimetatud väärtusi peeti pigem väga oluliseks ja oluliseks. Martens (2013) uuringus peeti ühiskondlikest väärtustest kõige olulisemaks austust eesti keele ja kultuuri vastu, teiseks keskkonnahoidu.

Kutseõpetajad on hinnanud arutelu ja grupitööd parimaks viisiks väärtuste ja iseloomujoonte arendamisel, seega autor leiab, et kutsekoolides tuleks õpetajaid rohkem julgustada kasutama arutelusid või grupitööd oma tundide läbiviimisel.

Bakalaureusetöö kolmandas uurimisküsimuses sooviti teada, milliseid meetodeid kasutavad kutseõpetajad iseloomukasvatuse rakendamiseks kutsekoolis. Teooria kohaselt on iseloomu arengu edendamiseks tugev alus neljal praktilisel: õpilaste autonoomia ja mõjukuse toetamine; õpilaste osalus, arutelud ja koostöö; sotsiaalsete oskuste harjutamine; abistav käitumine ja ühiskondlike ülesannete täitmine. Oluliseks peetakse ka moraalsel õhkkonda (Berkowitz, 2002). Uuringust selgus, et kutseõpetajad kasutavad iseloomukasvatuse rakendamisel kõige rohkem arutelu (97,2%), 86,1% vastanutest kasutab ka tekkinud olukordade analüüsimist. Üle poole vastanutest kasutab veel probleemi lahendamise õpetamist, grupitööd ja klassireeglite ühist koostamist või täiendamist. Ka Martens (2013) uuringust tuli välja, et õpetajad kasutavad iseloomuomaduste arendamiseks kõige rohkem arutelusid.

Eelnevast võib järeldada, et arutelu on kõige sagedasem meetod nii iseloomukasvatuse rakendamisel kui ka õpilaste motiveerimisel, kuna õpetajad ikka ja jälle eelistavad arutelu teistele meetoditele. Kuid õpetajal on võimalus korraldada erinevaid tehnilisi õpituatsioone õpilaste väärtuste ja iseloomu arendamiseks (Chazan, 2009) ning seda tuleks õpetajatele õpetada.

Uuringu viimases küsimuses sooviti teada millised on kutseõpetajate arvates kõige suuremad takistused iseloomukasvatuse rakendamisel kutsekoolis. Tulemustest selgus, et õpetajad peavad peamiseks takistavateks asjaoludeks ajapuudust, liiga suuri klassikollektiive ja õpetajate paljusust. Leiti ka, et õpilaste iseloom on juba välja kujunenud, õpilaste motivatsioon on madal ning neil puudub kodune toetus. Sarnaseid takistusi näevad ka üldhariduskoolide õpetajad (Martens 2013), kuid eristuva takistusena üldhariduskoolides

toodi välja kodu ja kooli puudulik koostöö, ajapuudus ja liiga suured klassikollektiivid. Kutsekooli õpetajad ei nimetanud takistava asjaoluna puudulikku kodu ja kooli koostööd, küll aga tõid välja, et õpilastel puudub kodune toetus. Sellest saab järeldada, et kutsekoolis ei eeldata tihedat kooli ja kodu koostööd, kuid peetakse oluliseks õpilaste toetamist kodu poolt.

Kokkuvõtvalt võib aga öelda, et kõige rohkem nähakse iseloomukasvatuse rakendamise takistava tegurina kutsekoolis juba väljakujunenud isiksust, kelle iseloomu on raske muuta. Seda kinnitavad ka varasemad kutsehariduse valdkonnas läbi viidud uuringud, nimelt Jeynes (2019) on välja toonud, et iseloomukasvatuse mõju on suurem keskkooli astmes, seejärel põhikoolis ning kõige madalam algkoolis. Nimelt keskkooli õpilaste jaoks on iseloomukasvatusel kumulatiivne mõju, kuna nad on iseloomukasvatusega pikemat aega kokku puutunud. Seetõttu võiks just kutsekoolis olla ka põhikoolijärgsetel õppekavadel noorte iseloomukasvatuses oluline roll. Ka Zurqoni jt (2018) tõid oma uurimuses iseloomukasvatust takistava tegurina juba väljakujunenud iseloomu, mida on mõjutanud kodune taust. Samas aga kutseõpetajad loodavad, et hea eeskujuga suudavad mõjutada õpilaste väärtushinnanguid ja iseloomu.

Tulemustest tuleb ka välja, et õpetajad justkui tegelevad iseloomukasvatusega rakendades erinevaid meetodeid, kuid tegelikult ei ole kõigi õpetajate jaoks üheselt mõistetav, mida peetakse iseloomuks ning mis on iseloomukasvatus, kuna kutsehariduse kontekstis ei ole kuskil seda välja toodud. Seega on oluline kutsekoolides teadvustada iseloomukasvatuse olulisust ning õpetada seda rakendama.

Käesolev bakalaureusetöö viidi läbi kvantitatiivse uurimismeetodiga, et saada statistiliseks töötluseks sobivaid andmeid, mis võimaldavad teha paremini üldistusi (Õunapuu, 2014). Siinse uuringu piiranguna võib aga välja tuua väikese valimi, mistõttu ei ole tulemused üldkogumile üldistatavad. Kuna tegemist oli mugavusvalimiga ning vastamine oli vabatahtlik, siis pigem vastasid küsimustikule kutseõpetajad, kes teadsid töö autorit, nimelt vastamisaktiivsus oli kõige väiksem koolis, kus töö autor oli võõras.

Kuna valim on uurimiseks eraldatud populatsiooni osa ning valimi planeerimisel tuleb arvestada ka isikutega, kes ei vasta küsimustikule (Õunapuu, 2014), tuleks suurema valimi saamiseks kasutada mugavusvalimi asemel mõnd teist valimi koostamise meetodit.

Kuna kutsekooli baasil ei ole varem iseloomukasvatuse rakendamist uuritud, peab autor bakalaureusetöö praktiliseks väärtuseks iseloomukasvatuse olulisuse teadvustamist kutsekoolis ning tähelepanu juhtimist asjaolule, et lisaks faktiteadmiste edasiandmisele tegelevad kutsekooli õpetajad ka noorte kasvatamisega ja väärtuste arendamisega.

Vastused küsimustiku avatud küsimustele olid üsna napisõnalised, seega võiks teemat lähemalt uurida ka kvalitatiivse uurimismeetodiga, mis aitaks paremini esile tuua uuritavate arusaamad (Laherand, 2008). Samuti vääricks eraldi uurimist, miks on iseloomukasvatuse rakendamine kutsekoolis raskendatud.

Tänuõnad

Täna oma juhendajat Liana Roosi, kes aitas mul leida huvipakkuva bakalaureusetöö teema, andis asjakohast nõu ning motiveeris töö kirjutamisel. Samuti täna uuringus osalenud koole ja küsimustikule vastajaid.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Allkiri: *allkirjastatud digitaalselt*

23.05.2022

Kasutatud kirjandus

- Berkowitz, M.W. (2002). Teaduspõhine iseloomukasvatus. M. Pöder, M. Sutrop & P. Valk (Toim). *Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik (lk 193-213)*. AS Pakett Trükikoda.
- Carr, D. (2007). Character in Teaching. *British Journal of Educational Studies* 55(4), 369-389.
- Chazan, B. (2009). Kõlbluskasvatus väärtuste selitamisenä. M. Pöder, M. Sutrop & P. Valk (Toim). *Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik (lk 91-134)*. AS Pakett Trükikoda.
- Cooper, M., Burman, E., Ling, L., Razdevsek- Pucko, C. & Stephenson, J. (2009). Praktilised strateegiad väärtuskasvatuses. M. Pöder, M. Sutrop & P. Valk (Toim). *Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik (lk 146-190)*. AS Pakett Trükikoda.
- Department for Education (2019). *Character Education. Framework Guidance*.
- Gümnaasiumi riiklik õppekava (2011). *Riigi Teataja I 2020, 7, 28*.
- Haridusleksikon* (2013). Eesti Keele Sihtasutus.
- Jeynes, W. H. (2019). A meta-analysis on the relationship between character education and student achievement and behavioral outcomes. *Education and Urban Society*, 51(1), 33-71.
- Kidron, A. (2001). *Psühholoogia põhisuunad*. Mondo.
- Krull, E. (2018). *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. 3. Tr. TÜ Kirjastus.
- Kutseharidusstandard (2013). *Riigi Teataja I 2019, 4, 17*.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/117042019006>
- Kuurme, T (2018). Kasvatuse kaksikloomus ja dialoogi ilu. *Haridus*, 11/12, 9-15.
- Laherand, M.-L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Infotrükk.
- Lickona, T. (2009). Tehke oma koolist iseloomu edendav kool. M. Pöder, M. Sutrop & P. Valk (Toim). *Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik (lk 254-286)*. AS Pakett Trükikoda.
- Martens, E.-T. (2013). *Kooli roll õpilase iseloomu kujundamisel Tallinna koolide põhjal*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- McGrath, R. E., Han, H., Brown, M., & Meindl, P. (2021). What does character education mean to character education experts? A prototype analysis of expert opinions. *Journal of Moral Education*, 1-19.

- Noorväli, H., Piisang, E., Piiskop, K., Pilli, E., Põiklik, E., Rekkor, S., Toom, K. (2014). *Kutsehariduse kooliõppekavade koostamise ja arendamise käsiraamat*. Kirjastus Studium.
- Parder, M.-L., & Hirsnik, H. (2020). Väärtuskasvatust toetavad tegevused ja nende enesehinnanguline tulemuslikkus Eesti üldhariduskoolide näitel. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri* 8(2), 245-271.
- Põhikooli riiklik õppekava (2011). *Riigi Teataja I 2021*, 3, 3.
- Rootalu, K. (2014). Sotsiaalteaduslike andmekogumise ja -analüüsi meetodite ning vahendite veebiõpik. Külalastatud aadressil: <https://samm.ut.ee/avaleht>
- Russell, J. (2009). Ülevaade nüüdisaegsest diskussioonist. M, Pöder, M. Sutrop & P, Valk (Toim). *Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik (lk 45-87)*. AS Pakett Trükikoda.
- Sanderse, W. (2013). The meaning of role modelling in moral and character education. *Journal of Moral Education*, 42(1), 28-42.
- Schihalejev, O. (2011). *Väärtuskasvatus õpetajakoolituses*. TÜ Kirjatus.
- See, B. H., & Arthur, J. (2011). The potential role of schools and teachers in the character development of young people in England: perspectives from pupils and teachers. *Evaluation & Research in Education*, 24(2), 143-157.
- Shumaker, D.M., & Heckel, R.V. (2007). Teaduspõhine iseloomukasvatus. M. Pöder, M. Sutrop & P. Valk (Toim). *Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik (lk 214-253)*. AS Pakett Trükikoda.
- Sutrop, M. (2013). *Väärtuspõhine kool. Eesti ja maailma kogemus*. Tartu: TÜ eetikakeskus.
- Zurqoni, Retnawati, H., Arlinwibowo, J. & Apino, E. (2018). Strategy and Implementation of Character Education in Senior High Schools and Vocational Schools. *Journal of Social Studies Education Research* 9(3), 370-397.
- Turba, V. (2010). *Kutsekooli õpilaskontingendi elustiil ja väärtushinnangud*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Vooglaid, Ü. (2019). *Elanikust Kodanikuks. Käsiraamat isemõtlejale*. Tallinna Raamatutrükikoda.
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool.

Lisa 1. Ankeet

KÜSIMUSTIK - Iseloomu kujundamine

Hea vastaja!

Olen Tartu Ülikooli kutseõpetaja eriala üliõpilane Meriliis Villems. Viin bakalaureusetöö raames läbi uuringut, mille eesmärgiks on välja selgitada, kui oluliseks hindavad kutseõpetajad enda rolli õpilaste iseloomu kujundamisel, missuguste iseloomujoonte kujundamist peavad kutseõpetajad oluliseks ja missuguseid meetodeid nad õpilaste iseloomuomaduste kujundamisel kasutavad. Teema uurimise praktiline väärtus oleks iseloomukasvatuse olulisuse teadvustamine kutsekoolis ning tähelepanu juhtimine, et lisaks faktiteadmiste edasiandmisele tegelevad kutsekooli õpetajad ka noorte kasvatamisega ja väärtuste arendamisega.

Küsimustikule vastamine on anonüümne ja vabatahtlik ning saadud andmeid kasutatakse üksnes üldistatud kujul bakalaureusetöö koostamisel ja kaitsmisel. Küsimustikule vastamine võtab aega keskmiselt 15 minutit. Küsimustikus pole õigeid ega valesid vastuseid, vaid põhinevad Teie enda hinnangutel. Palun märkige küsimuse puhul sobiv vastusevariant või järjestage vastusevariandid numbritega. Viimane küsimus on avatud küsimus.

Kui Teil on uuringu kohta küsimusi, siis palun võtke julgesti ühendust.

Ette tänades

Meriliis Villems

vmeriliis@gmail.com

Tartu Ülikooli kutseõpetaja eriala 3. kursuse üliõpilane

Alustuseks küsin mõned andmed teie kohta

Andmeid kasutatakse üksnes üldistatud kujul bakalaureusetöö koostamisel ja kaitsmisel

Teie sugu

- Naine
- Mees
- Muu

Teie vanus

- Alla 25. aasta
- 25-34
- 35-44
- 45-54
- 55-65
- Üle 65. aasta

Teie tööstaaž kutseõpetajana

- Alla 1. aasta
- 1-10 aastat
- 11-20 aastat
- 21-30 aastat
- Üle 30. aasta

Millise valdkonna kutseõpetaja olete?

.....

I Kuidas hindavad kutseõpetajad enda rolli õpilaste iseloomu kujundamisel

1. Kas peate iseloomu kujundamist kutsekoolis oluliseks?

- Jah
- Ei
- Ei oska öelda

2. Kui oluliseks peate enda eeskuju õpilase iseloomu kujundamisel?

- 1 – väga oluliseks
- 2 – oluliseks
- 3 – ebaoluliseks
- 4 – ei oska öelda

3. Kui oluliseks peate kooli koostööd koduga iseloomu kujundamisel?

- 1 – väga oluliseks
- 2 – oluliseks
- 3 – ebaoluliseks
- 4 – ei oska öelda

4. Järjestage palun tegurid, mis mõjutavad õpilase iseloomu kujunemist – 1 on kõige tähtsam, 4 on kõige vähem tähtsam

	1	2	3	4
Kodu				
Kool				
Sõbrad				
Meedia				

II Missuguste iseloomujoonte kujundamist peavad kutseõpetajad oluliseks**5. Kui oluliseks peate järgmiste iseloomujoonte kujundamist**

	1 - väga oluliseks	2 - oluliseks	3 - ebaoluliseks	4 - ei oska öelda
Ausus				
Viisakus				
Abivalmidus				
Sallivus				
Töökus				
Julgus				
Austus teiste vastu				
Vastutustundlikkus				
Püsivus				
Kuulekus				
Õiglus				
Hoolivus				
Lahkus				
Koostöö oskus				
Algatusvõime				
Paindlikkus				
Visadus				
Eneseaustus				
Kannatlikkus				
Sihikindlus				

6. Kui oluliseks peate järgmiste sotsiaalsete oskuste arendamist iseloomu kujunemisel?

	1-väga oluliseks	2-oluliseks	3-ebaoluliseks	4-ei oska öelda
Suhted eakaaslastega				
Akadeemilised oskused				
Enesejuhtimine				
Kehtestamisoskused				
Kuuletumine				

7. Kui oluliseks peate järgmiste väärtuste kujundamist?

	1-väga oluliseks	2-oluliseks	3-ebaoluliseks	4-ei oska öelda
Aukartus elu vastu				
Inimväarikus				
Lugupidamine enda vastu				

Lugupidamine teiste vastu				
Enesekindlus				
Kaastunne				
Empaatia				
Ustavus				
Andestamine				
Entusiasm				
Huumorimeel				
Sõnapidamine				
Alandlikkus				
Valmisolek enda muutmiseks				
Eesmärkide seadmine				
Moraalsete põhimõtete järgmine				
Enda tunnetega toimetulek				
Lootus				

8. Kuidas te õpetajana eelnevalt nimetatud väärtusi õpilastes kujundate?.....

.....

9. Kui oluliseks peate õpilastes järgmiste ühiskondlike väärtuste kujundamist?

	1-väga oluliseks	2-oluliseks	3-ebaoluliseks	4-ei oska öelda
Demokraatia				
Austus eesti keele ja kultuuri vastu				
Isamaalisus				
Kultuuriline mitmekesisus				
Solidaarsus				
Õiguspõhisus				
Keskkonnahoid				

III Milliseid meetodeid kasutavad kutseõpetajad iseloomukasvatuse rakendamiseks kutsekoolis

10. Milliseid meetodeid kasutate, kui õpilastel tekib probleeme mõne olulise iseloomujoone kujundamisel (nt sõbralikkus, ausus, hoolivus, töökus, austus enda ja teiste vastu)? Märkige endale kõik sobivad vastusevariandid

- Draama-meetod (rollimäng, simulatsioonimäng – reaalsed elu imiteeriv mäng jne)
- Grupitöö
- Kirjalik individuaalne ülesanne
- Arutelu
- Sotsiaalsete oskuste harjutamine
- Tekkinud olukordade analüüsimine
- Klassireeglite ühine koostamine või täiendamine
- Probleemi lahendamise õpetamine
- Tasustamis- ja karistussüsteem hea õppimise tunnustamiseks, negatiivse käitumise korrigeerimiseks
- Muu.....

11. Missuguseid meetodeid kasutate õpilaste motivatsiooni tõstmiseks hästi õppida ja käituda? Märkige kõik endale sobivad vastusevariandid.

- Arutelu
- Grupitöö
- Kirjalik individuaalne õpilasele meelepärane lisäülesanne
- Tasustamis- ja karistussüsteem hea õppimise tunnustamiseks, negatiivse käitumise korrigeerimiseks
- Draama-meetodi kasutamine (rollimäng, simulatsioonimäng)
- Avastusõpe
- Infotehnoloogia
- Muu....

12. Millised on kõige suuremad takistused iseloomukasvatuse rakendamiseks kutsekoolis?.....

.....

.....

Aitäh!

Lisa 2. Kirja näidis

Bakalaureusetöö uurimus kutseõpetajate seas

Meriliis V <vmeriliis@gmail.com>

N, 6. jaan
10:40

saajale oppeosakond

Tere

Olen Tartu Ülikooli kutseõpetaja eriala üliõpilane Meriliis Villems. Ühtlasi olen ka kutseõpetaja.

Viin bakalaureusetöö raames läbi uuringut, mille eesmärgiks on välja selgitada, kui oluliseks hindavad kutseõpetajad enda rolli õpilaste iseloomu kujundamisel, missuguste iseloomujoonte kujundamist peavad kutseõpetajad oluliseks ja missuguseid meetodeid nad õpilaste iseloomuomaduste kujundamisel kasutavad. Teema uurimise praktiline väärtus oleks iseloomukasvatuse olulisuse teadvustamine kutsekoolis ning tähelepanu juhtimine, et lisaks faktiteadmiste edasiandmisele tegelevad kutsekooli õpetajad ka noorte kasvatamisega ja väärtuste arendamisega.

Kas mul oleks võimalik teie kooli kutseõpetajate seas uuring läbi viia?

Küsimustikule vastamine on anonüümne ja vabatahtlik ning saadud andmeid kasutatakse üksnes üldistatud kujul bakalaureusetöö koostamisel ja kaitsmisel. Küsimustikule vastamine võtab aega keskmiselt 15 minutit. Küsimustikus pole õigeid ega valesid vastuseid, vaid põhinevad Teie enda hinnangutel.

Kui Teil on uuringu kohta küsimusi, siis palun võtke julgesti ühendust.

Küsimustik asub siin: <https://forms.gle/ugrQZMAC7zQajAaa9>

Ette tänades

Meriliis Villems

meriliisv@gmail.com

Tartu Ülikooli kutseõpetaja eriala 3. kursuse üliõpilane

Lisa 3. Väärtuste kujundamisel kasutatavad meetodid

Kategooriad	Koodid
Eeskuju	Eeskuju
Ei tee midagi	Ei tee spetsiaalselt midagi
Õpetaja teadlikud tegevused	Eesmärkide seadmine Suhtlemine Toetamine Sobiva keskkonna loomine Tagasiside andmine Hea suhtumine õpilastesse
Õppemeetodid	Arutelud Läbi õppetöö Harjutamine, rollimängud Rühmatöö Eneseanalüüs

Lisa 4. Suuremad takistused iseloomukasvatuse rakendamisel kutsekoolis

Kategooriad	Koodid
Ei oska öelda takistusi	Ei oska öelda takistusi
Koolikeskkonnast tulenevad takistused	Liiga suured õpperühmad Õpetajate paljusus Muutused koolikeskkonnas Ajaline ressurss Õpetaja suur koormus
Teema ei ole asjakohane	Eriarvamus
Välised tegurid	Nutiseadmed Sõprade mõju Koduse toetuse puudumine
Väljakujunenud isiksus	Kodust kaasa saadud väärtushinnangud Välja kujunenud isiksus Välja kujunenud tõekspidamised
Õppijatega soetud tegurid	Kehtivate kokkulepete eiramine Teismeiga Motivatsiooni puudus Põhikoolis väljakujunenud halvad harjumused Isiklikud probleemid Õpilased on kinnised Huvi puudumine Vanemate poolt valitud eriala Ebauhtlane kontingent Üksiku raske õpilasega tegelemine Negatiivne mõtlemine

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Meriliis Villems,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Kutseõpetajate hinnangud iseloomukasvatuse olulisusele kutsekoolis ning oma rollile selles“, mille juhendaja on Liana Roos, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Meriliis Villems

23.05.2022